TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

Dnro 1949/93/22

9.3.2022

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta

PeV@eduskunta.fi

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunto

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimiston kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä laiksi hallituksen esityksestä 18/2022 vp.

Kiitos mahdollisuudesta lausua asiassa.

Apulaistietosuojavaltuutettu on antanut sosiaali- ja terveysministeriölle asiaa koskevan lausunnon tammikuussa 2022 (Dnro 9922/92/2021, VN/26756/2021). Tämän jälkeen nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys on eriytetty lausuttavana olleesta kokonaisuudesta.

Väliaikaista tiedonsaantioikeutta koskeva sääntely

Ehdotuksen mukaan säädettäisiin väliaikaisesta tiedonsaantioikeudesta Uudenmaan alueen toimijoiden välillä. Esityksen tavoitteena on turvata potilastietojen käsittely Uudellamaalla sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toimeenpanon alkuvaiheessa. Pysyvää sääntelyä esitetään asiakas- ja potilastietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Tätä koskeva lausuntoaika on parhaillaan käynnissä.

Ehdotetulla sääntelyllä mahdollistettaisiin potilastietojen sähköinen luovuttaminen kumottavaksi esitettyä terveydenhuoltolain 9 §:n mukaista järjestelyä vastaavalla tavalla siihen saakka, että kokonaisuudistuksen mukainen tavoitetila saadaan toteutettua Uudenmaan alueen toimijoiden käyttämiin tietojärjestelmiin. Tarve ehdotetulle sääntelylle perustuu käsitykseni mukaan käytännön toimijoiden esille tuomiin haasteisiin tiedon liikkuvuudessa, kun terveydenhuoltolain 9 §:n mukainen järjestely kumotaan. Haasteet liittyvät käsitykseni mukaan siihen, että toimijoilla käytössä olevat tietojärjestelmät eivät keskustelisi valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen kanssa siten, kuin toimijoiden näkemyksen mukaan on tarpeen sujuvan hoidon varmistamiseksi. Tästä näkökulmasta ehdotettu väliaikainen sääntely on apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan tarpeellista.

Suomen perustuslain 10 § sekä yleinen tietosuoja-asetus

Suomen perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Siten ehdotettu sääntely on henkilötietojen käsittelyä koskevana valtiosääntöoikeudellisesti relevanttia.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 2016/679, jatkossa myös *TSA*) sisältämä yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan

EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan yleisen tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Valiokunnan mielestä lähtökohtaisesti riittävää on, että henkilötietojen suojaa ja käsittelyä koskeva sääntely on yhteensopivaa yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa (PeVL 14/2018 vp, s. 4).

Vastaavasti perusoikeuksia koskevan sääntelyn näkökulmasta riittävää ei todennäköisesti olisi, jos sääntely ei olisi yhteensopivaa yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa. Siksi on perusteltua antaa valiokunnalle arvio ehdotetun sääntelyn yhteensopivuudesta yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa. Näin riippumatta siitä, että perustuslakivaliokunta on todennut, että henkilötietojen käsittelyä koskevassa sääntelyssä on kiinnitettävä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin, kiinnittänyt edelleen huomiota viranomaisten käsittelemien salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevan sääntelyn kattavuuteen, täsmällisyyteen ja sisältöön sekä korostanut, että kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (esimerkiksi PeVL 14/2018 vp, s. 4-7).

Ehdotetun sääntelyn yhteensopivuus yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa

Yleistä tietosuoja-asetusta täsmentävää kansallista sääntelyä voidaan antaa asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c tai e alakohtaan sekä 9 artiklan 2 kohdan b, g, h, i taikka j alakohtaan perustuen. Väliaikaiseen tiedonsaantioikeuteen liittyvä henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely on ehdotuksessa sidottu TSA 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan sekä 9 artiklan 2 kohdan h alakohtaan. Apulaistietosuojavaltuutetulla ei ole huomautettavaa tähän.

TSA:ssa asetetaan edellytyksiä kansalliselle lainsäädännölle. TSA 6 artiklan 3 kohdan mukaan edellytyksenä on, että käsittelyn tarkoitus määritellään kyseessä olevassa säädöksessä, ja sääntelyn on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Sääntelyssä voidaan mukauttaa TSA:n sääntöjen soveltamista säätämällä suojatoimista, esimerkiksi määrittelemällä yhteisöt joille ja tarkoitukset joihin henkilötietoja voidaan luovuttaa tai mukauttamalla tietojen käyttötarkoitusta (TSA art. 6.4 huomioon ottaen) tai antamalla säilytysaikoja taikka käsittelymenettelyjä koskevaa sääntelyä, kuten säätämällä laillisen ja asianmukaisen tietojenkäsittelyn varmistamiseen tarkoitettuja toimenpiteitä. TSA 9 artiklan 2 kohdan h alakohdan mukaisiin tarkoituksiin henkilötietoja voidaan käsitellä, kun niitä käsittelee tai niiden käsittelystä vastaa ammattilainen, jolla on lakisääteinen salassapitovelvollisuus (TSA art. 9.3).

Esityksessä todetusti potilastiedot on säädetty salassa pidettäväksi muualla lainsäädännössä. Suojatoimina nyt käsillä oleva esitys sisältää rekisteröidyn oikeuden kieltää tietojen luovuttamisen. Lisäksi sovellettavaksi tulee useat muualla lainsäädännössä säädetyt potilastietojen sähköistä käsittelyä koskevat suojatoimet. Näitä on kuvattu hallituksen esityksen sivulla 12. Potilastietojen käsittelyä olisi muun muassa seurattava ja potilaalla on käytönvalvonnassa syntyviä tietoja koskeva erityinen tiedonsaantioikeus. Myös tietojärjestelmiä koskevista vaatimuksista on sääntelyä. Ehdotetussa pykälässä on viittaus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain (asiakastietolaki) 15 §:än, jonka mukaan

potilastietoihin annettavan käyttöoikeuden on perustuttava henkilön työtehtävään ja annettavaan palveluun siten, että henkilöllä on käyttöoikeus vain työtehtävissään tarvitsemiinsa välttämättömiin asiakastietoihin, joihin hänellä on tiedonsaantioikeus.

Apulaistietosuojavaltuutetun näkemyksen mukaan nyt ehdotettu sääntely yhdessä muun potilastietojen sähköistä käsittelyä koskevan lainsäädännön kanssa muodostaa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetyn oikeasuhtaisen kokonaisuuden.

Oikeasuhtaisuuden arvioinnissa merkitystä on erityisesti sillä, että potilastietoja käsiteltäisiin luovutuksen jälkeenkin samaan käyttötarkoitukseen kuin ne on alun perin kerätty. Potilastietojen käyttötarkoitus on potilaan hoidon järjestäminen, suunnittelu, toteuttaminen ja seuranta (laki potilaan asemasta ja oikeuksista 12 §). Luovutus on ehdotetussa pykälässä sidottu potilaan hoitoon liittyviin tarkoituksiin. Muualla maassa potilaan hoitoon liittyvät eri tehtävät on katsottu tarkoituksenmukaiseksi yhteensovittaa muun muassa sujuvan hoitopolun varmistamiseksi. Vastaavat hoitopolkujen sujuvuuteen liittyvät tavoitteet ovat käsitykseni mukaan relevantteja myös Uudenmaan alueella.

Oikeasuhtaisuuden arvioinnissa on merkitystä niin ikään sillä, että viittauksella asiakastietolain 15 §:än tiedonsaantioikeus on rajattu käyttötarkoituksen mukaisesti välttämättömiin tietoihin.

Apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan ehdotetun mukainen tilapäinen sääntely on mahdollista toteuttaa TSA:n sisältämän kansallisen liikkumavaran puitteissa. Tietosuojasääntelyn näkökulmasta tarkoituksenmukaista on, että henkilötietoja voidaan käsitellä lainmukaisiin käyttötarkoituksiin silloin, kun se on perusteltua ja tarpeen, käsillä on lainmukainen käsittelyperuste (TSA 6 ja 9 artiklat) sekä riittävät suojatoimet. Rekisteröidyn oikeudet ja vapaudet turvataan paitsi sääntelyn, myös esimerkiksi rekisterinpitäjien teknisten ja organisatoristen toimenpiteiden avulla.

Muita ehdotusta koskevia huomioita

Toin ministeriölle antamassani lausunnossa esille tarpeen täsmentää ns. toimeenpanolain 64 a §:n mukaisten tiedonsaantioikeutettujen piiriä. Huomiotani vastaava täsmennys on tehty jatkovalmistelussa. Toin niin ikään esille tarpeen täsmentää perustelutekstissä ns. Uudenmaan järjestämislain 25 §:än lisättävän 4 momentin sekä ns. toimeenpanolain 64 a §:n välistä suhdetta. Tätä on jatkovalmistelussa avattu hieman täsmällisemmin.

Lausuntokierroksen jälkeen on päädytty poistamaan hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille sekä HUS-yhtymälle luonnosteltu velvollisuus esittää selvitys STM:lle, Valviralle ja tietosuojavaltuutetun toimistolle siitä, miten rekisteröityjen oikeudet turvataan väliaikaisen tiedonsaantioikeuden osalta. Apulaistietosuojavaltuutetun näkemyksen mukaan erillisen selvityksen antamisen edellyttäminen ei olisi ollut välttämätöntä, sillä mainituilla tahoilla on joka tapauksessa velvollisuus kyetä tarvittaessa osoittamaan rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen rekisterinpitäjän yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisen osoitusvelvollisuuden johdosta.